

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT ANTONIO LA PERGOLA

fremSAT den 14. december 1999 *

I — De faktiske og retlige omstændigheder samt sagens behandling for Retten i Første Instans.

handel for så vidt angår Irak og Kuwait² (herefter »forordningen«).

1. Ved appelskrift indleveret den 6. juli 1998 har Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH (herefter »DCI«) nedlagt påstand om, at Domstolen ophæver en dom afsagt den 28. april 1998 af Retten i Første Instans i sagen Dorsch Consult mod Rådet og Kommissionen¹, og at appellanten gives medhold i de påstande, som denne havde nedlagt i første instans, eller subsidiært at sagen hjemvises til Retten. Ved dommen frifandt Retten Rådet og Kommissionen for DCI's påstand om erstatning af det tab, som selskabet hævdede at have lidt som følge af udstedelsen af Rådets forordning (EØF) nr. 2340/90 af 8. august 1990 om forhindring af Fællesskabets sam-

2. Appellanten er indehaver af en fordring på den irakiske regering i henhold til en kontrakt om levering af ydelser i forbindelse med planlægningen af og tilsynet med anlægget af Iraq Express Way No 1. Kontrakten blev indgået den 30. januar 1975 med Republikken Iraks Ministry of Works and Housing for en periode på seks år, og den blev siden forlænget flere gange (herefter »kontrakten«). DCI hævder, at inddrivelsen af fordringen blev umulig, efter at Republikken Iraks øverste revolu-

2 — EFT L 213, s. 1 (berigtigelse: EFT 1990 L 216, s. 28). Forordningen blev udstedt af Rådet på forslag af Kommissionen på baggrund af den alvorlige situation, der var opstået som følge af Iraks invasion af Kuwait, og i forlængelse af resolution nr. 661 (1990) af 6.8.1990, hvori FN's Sikkerhedsråd — idet det erklærede sig »bevidst om, hvilke forpligtelser, der påhviler det i medfør af De Forende Nationers pakt med hensyn til bevarelsen af den internationale fred og sikkerhed«, og idet det konstaterede, at Republikken Irak ikke i overensstemmelse med resolution nr. 660 (1990) af 2.8.1990 øjeblikkeligt og betingelsesløst havde trukket sine væbnede styrker tilbage fra Kuwaits territorium — besluttede at iværksætte en handelsembargo mod Irak og Kuwait. Forordningens artikel 1 forbød fra den 7.8.1990 til Fællesskabets område at indføre enhver vare, der havde oprindelse i eller hidrører fra Irak eller Kuwait såvel som til nævnte stater at udføre enhver vare, der havde oprindelse i eller hidrører fra Fællesskabet. I medfør af forordningens artikel 2 blev det endvidere fra samme dato forbudt a) at udføre nogen form for virksomhed eller handelstransaktion, herunder enhver handling vedrørende allerede indgåede eller delvist gennemførte transaktioner, der har til formål eller medfører, at eksporten af varer, som har oprindelse i eller hidrører fra Irak og Kuwait, fremmes, b) at sælge eller levere nogen vare, uanset hvor denne har oprindelse, eller hvorfra den hidrører, til nogen fysisk eller juridisk person i Irak eller Kuwait eller til nogen anden fysisk eller juridisk person med henblik på handelsvirksomhed på eller udover fra Iraks eller Kuwaits områder, og c) at udføre nogen form for virksomhed, der har til formål eller medfører, at nævnte salg eller leverancer fremmes.

* Originalsprog: italiensk.

1 — Sag T-184/95, Sml. II, s. 667, herefter »dommen«. Jf. også kendelse af 16.9.1998 (ikke trykt i Samling af Afgørelser), hvorved Retten i medfør af procesreglementets artikel 84, stk. 1, har berigtiget dommens præmis 80, 81 og 83.

tionsråd havde vedtaget lov nr. 57 om beskyttelse af irakisk ejendom, interesser og rettigheder inden for såvel som uden for Irak (herefter »lov nr. 57«)³. DCI gjorde derfor for Retten gældende, at Fællesskabet — eftersom lov nr. 57 repræsenterer de irakiske myndigheders modforanstaltning til Fællesskabets embargo imod Irak, og loven således var vedtaget på grund af udstedelsen af forordningen — havde pligt til at erstatte det tab, som selskabet havde lidt som følge af, at den irakiske regering nægtede at betale sin gæld. Det var sagsøgerens principale anbringende, at Fællesskabets erstatningsansvar følger af princippet om Fællesskabets erstatningsansvar for en lovlig handling, der medfører et indgreb i sagsøgerens formuerettigheder, som må sidestilles med en ekspropriation. Subsidiært kunne ansvaret udledes af princippet om Fællesskabets erstatningsansvar for en retsstridig handling, for så vidt fællesskabslovgiver ved udstedelsen af forordningen havde undladt at træffe bestemmelse om erstatning af de berørte virksomheders tab, som følge af forordningen⁴.

II — Dommen

3. Retten bemærkede, for det første, at en sagsøger, der har til hensigt at gøre et erstatningsansvar gældende over for Fællesskabet uden for kontraktforhold, skal

godtgøre, at det påståede tab foreligger, og at der er årsagssammenhæng mellem tabet og en handling, der kan tilregnes Fællesskabet (jf. præmis 59). Hermed påhviler det ifølge Retten sagsøgeren specielt at godtgøre, at vedtagelsen af lov nr. 57 som en gengældelsesforanstaltning under et normalt begivenhedsforløb udgjorde en objektivt forudsigelig følge af udstedelsen af forordningen. Det afvises i øvrigt i dommen, at appellantens har lidt et faktisk og reelt tab, og at der foreligger en direkte årsagssammenhæng mellem udstedelsen af forordningen og tabet (jf. præmis 71-74).

4. Retten fandt ikke, at det af sagsøgeren fremlagte bevismateriale kunne danne grundlag for at anse det for tilstrækkeligt godtgjort, at de irakiske myndigheder på grund af udstedelsen af forordningen havde stillet sagsøgeren over for et endeligt afslag på at indfri fordringerne. På den baggrund kunne det ikke udelukkes, at den manglende betaling af fordringerne skyldtes en ren forsinkelse af administrativ karakter eller en midlertidig betalingsnægtelse, eller at den skyldtes, at Irak midlertidigt eller permanent havde været ude af stand til at betale. Retten bemærkede særligt, at selv hvis det skulle forholde sig således, at årsagen til, at Irak nægtede at betale, virkelig var vedtagelsen af lov nr. 57, fandtes der, eftersom loven blev endeligt ophævet den 3. marts 1991, i hvert fald fra denne dato ikke flere hindringer for de irakiske myndigheders betaling af den omtvistede gæld. Det bedste bevis for, at sagsøgeren ikke anså fordringen for at være uerholdelig, var forslaget i stævningen (jf.

3 — Lov nr. 57 blev vedtaget den 16.9.1990 og havde virkning med tilbagevirkende kraft fra den 6.8.1990.

4 — DCI nedlagde for Retten påstand om, at Fællesskabet tilpligtedes at betale sagsøgeren 2 279 859,69 DEM med tillæg af rente 8% p.a., fra den 9.8.1990 (den dato, hvor forordningen trådte i kraft), mod samtidig at indtræde i sagsøgerens resttilgodehavende af samme størrelse mod Irak.

fnote 4) om at overdrage fordringen til Rådet og Kommissionen til gengæld for en betaling af det tilsvarende beløb.

5. Retten bemærkede herefter, at sagsøgeren heller ikke havde kunnet godtgøre, at vedtagelsen af lov nr. 57 udgjorde en objektivt forudseelig gengældelsesforanstaltning over for udstedelsen af forordningen. Den bemærkede særligt, at lov nr. 57 hverken indeholdt nogen henvisning til Fællesskabet eller til forordningen. Det fulgte alene af præamblen til loven, at lovgivningsakten var blevet vedtaget som følge af, at »visse regeringer« havde truffet »vilkårlige beslutninger«, der var rettet mod Republikken Irak. I øvrigt kunne loven ifølge Retten ikke længere betragtes som begrundelsen for den manglende betaling af DCI's fordringer — i det mindste ikke efter datoen for lovens endelige ophævelse (jf. ovenfor i punkt 4). Retten bemærkede ligeledes i dommen, at embargoen mod Irak blev indført ved en resolution i Sikkerhedsrådet. Det påståede tab som følge af de irakiske myndigheders modforanstaltninger skyldtes således ikke udstedelsen af forordningen, men snarere Sikkerhedsrådets resolution. Retten bemærkede vedrørende forordningen, at denne netop blev udstedt for at sikre en ensartet gennemførelse i Fællesskabet af de foranstaltninger vedrørende samhandelen med Irak og Kuwait, som Sikkerhedsrådet havde truffet beslutning om. Det er korrekt, at det i henhold til FN-pagten artikel 25 er »FN-organisationens medlem[ssstater]«, som er forpligtet til at acceptere og anvende resolutioner fra Sikkerhedsrådet og således i denne sag til at træffe enhver foranstaltning, som er nødvendig for at iværksætte handelsembargoen mod Irak som vedtaget i dette organ. De af FN's medlemsstater, som også er medlemmer af Fællesskabet, er ikke desto mindre forpligtigede til at efter-

komme den forpligtigelse, der er vedtaget i FN-organisationen, i overensstemmelse med traktaten om oprettelse af Fællesskabet og om dets virksomhed. Enhver foranstaltning inden for den fælles handelspolitik, såsom indførelse af en handelsembargo, hører ind under Fællesskabets enekompetence i medfør af EF-traktatens artikel 113 (efter ændring nu artikel 133 EF).

6. Retten udtalte derefter, uden at tage stilling til, om princippet om Fællesskabets erstatningsansvar som følge af en lovlig handling må antages at være anerkendt i fællesskabsretten, at et sådant erstatningsansvar kun kan pålægges, hvis det påberåbte tab, som forudsættes at være »indtruffet og aktuelt«: i) følger af en retsakt, som ikke er begrundet i en almindelig interesse, ii) rammer en særlig kategori af erhvervsdrivende uforholdsmæssigt hårdt i forhold til andre erhvervsdrivende (*særligt* tab) og iii) overskrider grænserne for, hvilke risici der knytter sig til økonomisk virksomhed inden for det pågældende område (*usædvanligt* tab) (jf. præmis 59 og 76-80).

Retten udelukkede i overensstemmelse med disse betingelser, at et tab, som en virksomhed i Fællesskabet har lidt — i tilfælde, hvor dens fordringer på et tredjeland's regering ikke kan inddrives som følge af en handelsembargo mod denne stat, der er indført ved en fællesskabsforordning — kan klassificeres som et »særligt« tab, i det omfang det ikke alene er den omhandlede virksomheds fordring, der rammes af debitorlandets gengældelsesforanstaltning, men også fordringer tilhørende enhver

anden virksomhed i Fællesskabet, som endnu ikke var indfriet på det tidspunkt, hvor embargoen blev indført. Retten udtalte endvidere, at den omstændighed, at DCI's fordringer stammede fra en kontrakt, der var indgået i 1975, og at de ikke var dækket af garantier, som senere blev indført i Tyskland, mod de handelsrisici, som virksomhederne påtog sig i »højrisiko«-lande som Irak, heller ikke var tilstrækkelig til at adskille sagsøgerens situation fra virksomheder, som faktisk havde opnået sådanne garantier. Retten mente ikke, at sagsøgeren havde været i stand til at godtgøre, at selskabet skulle være den eneste virksomhed eller høre til en snævert afgrænset gruppe af erhvervsdrivende, som ikke havde kunnet opnå den omhandlede dækning (jf. præmis 81 og 82).

Retten fastslog herefter, at tabet ikke kunne betragtes som »usædvanligt« og dermed som et tab, der lå ud over de forudsigelige risici, som er forbundet med enhver virksomhed, der består i levering af tjenesteydelser i et »højrisiko«-tredjeland, idet tabet var en følge af, at dette land afbrød sine betalinger. Retten bemærkede, idet den henviste til Domstolens praksis i sagen Grands Moulins de Paris og i Bosphorus-sagen⁵, at en regulering, som søger at opretholde den internationale fred og sikkerhed gennem indførelse af en handels-embargo mod et tredjeland, ifølge sin natur har virkninger, der berører den frie erhvervsudøvelse, og derved skader parter, der på ingen måde er ansvarlige for den situation, der har ført til vedtagelsen af

sanktioner. Retten fastslog ikke desto mindre, at disse tab ikke kan føre til, at Fællesskabet ifalder erstatningsansvar, fordi de grundlæggende almene interesser, der forfølges med disse regler, er af en sådan vigtighed, at de kan berettige selv betydelige skadelige følger for visse erhvervsdrivende (jf. præmis 83-88).

7. Endelig frifandt Retten Rådet og Kommissionen for den subsidiære påstand om erstatning for et påstået tab som følge af en retsstridig handling (jf. ovenfor i punkt 2). Retten bemærkede dels, at også denne påstand forudsatte, at DCI havde ret til erstatning, dels, at det allerede fulgte af gennemgangen af sagsøgerens principale påstand, at der ikke kunne tillægges sagsøgeren nogen ret til erstatning, navnlig fordi sagsøgeren ikke havde godtgjort at have lidt et faktisk og reelt tab (jf. præmis 96-100).

III — Stillingtagen til appellantens anbringender og parternes argumenter

8. Til støtte for appellen har appellen fremført atten anbringender. Selv om DCI i sin appel præcist har identificeret punkterne i den appellerede dom, er de juridiske argumenter, på hvilke anbringenderne støttes, ikke altid klart definerede. Uden i alle tilfælde at gennemgå kriterierne for, at et

5 — Jf. dom af 13.6.1972, forenede sager 9/71 og 11/71, Compagnie d'approvisionnement, de transport et de crédit og Grands Moulins de Paris mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 101, org. ref.: Rec. s. 391, præmis 46, og af 30.7.1996, sag C-84/95, Bosphorus, Sml. I, s. 3953.

anbringende ikke kan antages til behandling i henhold til artikel 51, stk. 1, i EF-statutten for Domstolen og procesreglementets artikel 112, stk. 1, litra c)⁶, har jeg så vidt muligt fortolket appellanternes argumenter med fremhævelse i hvert enkelt tilfælde, som jeg vil gennemgå, af de tilsidesættelser af fællesskabsretten, som påberåbes af appellanten, eller af procedurerejl begået af Retten.

Spørgsmålet, om der foreligger et faktisk og reelt tab (første til tredje anbringende)

9. DCI kritiserer med *første og andet anbringende* i det væsentlige konklusionen i dommens præmis 68, ifølge hvilken DCI ikke har været i stand til i fornødent omfang at godtgøre den faktiske og reelle karakter af det lidte tab. Det er appellanternes opfattelse, at den modsatte løsning skulle være valgt på baggrund af de faktiske omstændigheder, som Retten lagde til grund, fordi i) eksistensen af en kreditors faktiske og reelle tab ikke afhænger af, at den betalingsnægtelse, som debitor har stillet sagsøgeren over for, er endelig, og af, at den manglende mulighed for at inddrive den pågældende fordring, der har

forårsaget det tab, som sagsøgeren hævder at have lidt, blot skal opfattes som midlertidig, ii) allerede en ren forsinkelse med betalingen af en forfalden fordring udgør et reelt tab på størrelse med rentetabet, og iii) det påberåbte tab faktisk foreligger, idet Rådet og Kommissionen har anerkendt beløbets størrelse under den mundtlige forhandling. DCI har tilføjet, at udtalelsen i dommens præmis 66 — hvorefter sagsøgeren lovligt havde kunnet benytte sig af hjælp fra irakiske advokater og betalt disse for deres ydelser med henblik på at bringe retsmidler, der var fastlagt i kontrakten, i anvendelse for at opnå en endelig stillingtagen fra de irakiske myndigheder til den manglende betaling af deres fordringer — er baseret på en fejlagtig fortolkning fra Rettens side af Rådets forordning (EØF) nr. 3155/90 af 29. oktober 1990 om udvidelse og ændring af forordning (EØF) nr. 2340/90⁷. Endelig taler oplysningerne i sagen og de andre konstateringer i dommen⁸ imod udtalelsen om, at sagsøgeren ikke har bevist, at selskabet faktisk havde kontaktet eller i det mindste forsøgt at kontakte enten de pågældende irakiske

7 — EFT L 304, s. 1 (berigtigelse: EFT 1990 L 317, s. 63). I henhold til kontraktens artikel 4 skulle de kontraherende parter i tilfælde af uoverensstemmelser vedrørende fortolkningen eller gennemførelsen af kontrakten søge at opnå en acceptabel løsning i mindelighed, og hvis dette ikke kunne lade sig gøre, med forbehold af deres ret til at indbringe tvisten for de kompetente irakiske domstole, forelægge tvisten for Planning Board.

8 — Appellanten har henvist til følgende dokumenter: i) En skrivelse af 10.10.1990, som de irakiske myndigheder havde sendt til sagsøgeren i anledning af erklæringer om foreningen af Forbundsrepublikken Tyskland og Den Tyske Demokratiske Republik, og som indeholdt udtalelser af almindelig karakter om, på hvilken måde tyske virksomheder kunne bidrage til »udviklingen af et frugtbart bilateralt samarbejde« mellem Tyskland og Irak, og om de skader, embargoen og »de trusler, der hviler på Irak« havde forvoldt på disse forbindelser (jf. dommens præmis 63), ii) nogle fortrolige rapporter udarbejdet af underdirektøren for appellanternes filial i Irak, hvoraf det hævdes at fremgå, at de irakiske myndigheder på grund af opretholdelsen af embargoen fortsat nægter at betale fordringerne (jf. dommens præmis 64), iii) en beslutning truffet af delstaten Bayerns centralbank om ikke at tillade sagsøgeren at gennemføre en overførsel af irakiske dinarer med henblik på finansiering af den retsforfølgning, der var nødvendig for inddrivelsen af fordringen, og iv) en brevveksling mellem DCI og den tyske forbundsøkonomiminister vedrørende generelle erklæringer om embargoens indvirkning på Iraks betalinger af gæld til tyske virksomheder.

6 — Som det er fastslået i retspraksis (jf. bl.a. dom af 29.5.1997, sag C-153/96 P, De Rijk mod Kommissionen, Sml. I, s. 2901, præmis 15). Jf. også dom af 9.9.1999, sag C-257/98 P, Lucaccioni mod Kommissionen, Sml. I, s. 3251, præmis 61 og 62, hvorefter et anbringende, hvori sagsøgeren, samtidig med at denne kritiserer en konklusion i en appelleret dom, undlader at præcisere det juridiske grundlag, på hvilket Retten havde kunnet dømme anderledes, ikke opfylder betingelserne i de bestemmelser, der henvises til, og således ikke kan antages til realitetsbehandling.

myndigheder eller Rafidian Bank med henblik på at få klarhed over, hvorfor de betalingsordrer for disse gældsforhold, som det kompetente ministerium havde givet banken i februar 1990, ikke var blevet udført (jf. dommens præmis 61).

holdbart argument. For øvrigt er der ingen hindringer for, at en eventuel fremtidig betaling af fordringen også omfatter renter, der er påløbet efter betalingens forfaldsdag i henhold til kontrakten.

10. DCI kritiserer herefter med *tredje anbringende* subsidiært Retten for uden nogen begrundelse at have undladt at drage alle konsekvenserne for spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger et faktisk og reelt tab, af en række bevismidler, som sagsøgeren havde tilbudt (vidneafhøring af sagsøgerens medarbejdere og sagkyndig erklæring). Dommen er således behæftet med mangler, idet grundlæggende bevisregler er tilsidesat, og den ikke i fornødent omfang er begrundet.

11. Ingen af disse anbringender er overbevisende. At gøre et faktisk og reelt tab gældende, fordi man er stillet over for en midlertidig umulighed for de irakiske myndigheders betaling — selv om »umuligheden« faktisk skulle være reel⁹ — således som sagsøgeren gør — er bestemt ikke et

Selv argumentet om den påståede fejlfortolkning af forordning nr. 3155/90 forekommer at være ubegrundet. Der indførtes ved denne bestemmelse — som Retten korrekt har fremhævet — med virkning fra den 29. oktober 1990 et forbud mod »i Fællesskabet, herunder dets luftrum, fra dets territorium eller via luftfartøjer eller skibe, der er registreret i en medlemsstat, og for alle fællesskabsborgere... at præstere tjenesteydelser med det formål eller den virkning, at Iraks eller Kuwaits økonomi fremmes«¹⁰, men der indførtes ikke et forbud mod præstering af tjenesteydelser i Irak over for tredjemænd fra fysiske personers side eller fra juridiske personer med etableringssted i Irak. Fællesskabets embargo vedrørende tjenesteydelser i Irak og Kuwait forhindrede således på ingen måde — modsat hvad DCI anfører — benyttelse af irakiske advokater eller retlige repræsentanter.

Endelig finder jeg, at klagepunktet vedrørende dommens præmis 61 og den tredje begrundelse for appellen skal afvises i henhold til EF-traktatens artikel 168 A (nu artikel 225 EF) og artikel 51, stk. 1, i EF-statutten for Domstolen. Efter Domstolens faste praksis kan en appel alene støttes på anbringender om, at retsregler er blevet overtrådt, og kan ikke have som formål at

9 — DCI har, som det følger af dommens præmis 61 til 66, undladt at bringe konventionelle retsmidler i anvendelse med henblik på at opnå de irakiske myndigheders endelige stillingtagen til den manglende betaling af fordringerne. Endvidere beviser ingen af de af appellanten påberåbte dokumenter, at selskabet faktisk har kontaktet de irakiske myndigheder eller Rafidian Bank med henblik på at få klarhed over, hvorfor sidstnævnte endnu ikke har udført de modtagne betalingsordrer (jf. ovenfor i punkt 9). Appellanten har tværtimod udtrykkeligt erklæret at have anset det for ubejlejligt at forsøge at fremskynde den interne, administrative gennemførelse af omtalte ordrer også efter ophævelsen af lov nr. 57. Under disse omstændigheder forekommer det efter min opfattelse uholdbart at hævde, at den forsinkede gennemførelse af Iraks betalingsforpligtigelse selv midlertidigt var blevet umuliggjort. Der er således intet, der tyder på, at den omtvistede fordring ikke kan inddrives.

10 — Jf. artikel 1 i forordning nr. 3155/90 (mine fremhævelser).

fastlægge de faktiske omstændigheder eller at prøve Rettens vurdering af beviserne, medmindre det godtgøres, at Retten har begået en retlig fejl¹¹. Det kan således af denne grund ligeledes udelukkes, at Retten i Første Instans, som selv foretager bedømmelsen af de fremlagte beviser, skulle være forpligtet til udtrykkeligt at begrunde sin afgørelse herom, når den anser visse beviser for at være uden betydning eller irrelevante.

12. Min konklusion om, at anbringenderne om et faktisk og reelt tab ikke kan tages til følge, er allerede tilstrækkelig til at medføre, at appellen skal forkastes i sin helhed. Jeg har allerede henvist til princippet om, at

alle betingelser skal opfyldes, for at Fællesskabet ifalder erstatningsansvar uden for kontraktforhold¹². Dette princip indebærer, at DCI's påstande — både den principale og den subsidiære om erstatning af tab, som sagsøgeren hævder at have lidt som følge af en retsstridig handling — skal forkastes, uanset om de andre anbringender om årsagssammenhæng og det påståede tabs beskaffenhed må tiltrædes. Det er således alene med henblik på en fuldstændig gennemgang, for det tilfælde, at Domstolen ikke tilslutter sig mit forslag om at forkaste anbringenderne om de påståede tab, at jeg ligeledes behandler de femten andre anbringender.

11 — Jf. senest dom af 9.1.1997, sag C-143/95 P, Kommissionen mod Socurte m.fl., Sml. I, s. 1, præmis 36, og dommen i sagen Lucaccioni mod Kommissionen (fodnote 6), præmis 31. Det er således alene Retten, der er kompetent til dels at fastlægge de faktiske omstændigheder i sagen, når bortses fra tilfælde, hvor den indholdsmæssige urigtighed af Rettens konstateringer følger af akterne i den sag, den behandler, dels at tage stilling til disse faktiske omstændigheder. I betragtning heraf er Rettens vurdering af de faktiske omstændigheder ikke et retsspørgsmål og dermed ikke undergivet Domstolens prøvelsesret i forbindelse med appellen, medmindre de beviser, der er forelagt Retten, er gengivet forkert (jf. bl.a. dom af 11.2.1999, sag C-390/95 P, Antillean Rice Mills m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 769, præmis 29, og af 4.3.1999, sag C-119/97 P, Ufex m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1341, præmis 66). Som følge heraf er det, når de beviser, som Retten har lagt til grund ved fastlæggelsen af de faktiske omstændigheder, er blevet forskriftsmæssigt tilvejebragt, og de almindelige retsgrundsetninger og de processuelle regler om bevisbyrden og bevisførelsen er blevet overholdt, alene Retten, der har kompetence til at afgøre, hvilken bevisværdi der skal tillægges de oplysninger, den har fået forelagt (jf. bl.a. kendelse af 17.9.1996, sag C-19/95 P, San Marco mod Kommissionen, Sml. I, s. 4435, præmis 40, og dom af 16.9.1997, sag C-362/95 P, Blackspur m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. I, s. 4775, præmis 26-30). Et anbringende i forbindelse med en appel, der er støttet på en tilsidesættelse af retten til at blive hørt, og navnlig på den omstændighed, at Retten ikke har taget hensyn til visse elementer i appellansens argumentation, må således afvises, for så vidt som hensigten er at opnå en ny vurdering fra Domstolen af de faktiske omstændigheder, der allerede er fastslået af Retten. Anbringendet vedrører således ikke et retsspørgsmål, men er kun udtryk for, at der er uenighed om de faktiske omstændigheder, der er fastslået af Retten, og hvor det ikke er godtgjort, at den påståede udeladelse påvirkede sagens udfald og dermed krænkede appellansens interesser (jf. dom af 10.12.1998, sag C-221/97 P, Schröder m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8255, præmis 25 og 26).

Spørgsmålet, om der foreligger en direkte og forudsigelig årsagssammenhæng (fjerde, femte og sjette anbringende)

13. DCI anfægter med *fjerde og femte anbringende* i det væsentlige den del af dommen (præmis 70-74), hvori Retten fastslog, at det ikke var godtgjort, at der var årsagssammenhæng mellem det påberåbte tab og udstedelsen af forordningen. Efter appellansens opfattelse ville Retten, hvis den havde bedømt de faktiske omstændigheder korrekt, have fundet, at det afslag på at betale, som de irakiske myndigheder havde stillet appellanten over for, knyttede sig direkte og forudsigeligt til Fællesskabets embargo. DCI understregede i den forbin-

12 — Jf. bl.a. dommen i sagen Lucaccioni mod Kommissionen (fodnote 6), præmis 13 og 14.

delse, at det var forordningen, der gjorde Sikkerhedsrådets resolution nr. 661 (1990) bindende for enhver, idet resolutionen ikke i sig selv var bindende for de erhvervsdrivende. Appellanten anfører endvidere, at Rettens afslag på at gøre brug af en sagkyndig erklæring vedrørende fortolkningen af lov nr. 57, som DCI havde foreslået, udgjorde en tilsidesættelse af et grundlæggende bevisprincip, og at dette medførte, at dommen blev mangelfuldt begrundet. Dette bevis ville have sat Retten i stand til at fastslå, at vedtagelsen af lov nr. 57 som gengældelsesforanstaltning under normale omstændigheder udgjorde en objektiv forudseelig konsekvens af udstedelsen af forordningen.

Appellanten gør med *sjette anbringende*, der er fremsat subsidiært, gældende, at der foreligger en yderligere tilsidesættelse af grundlæggende bevisregler, og at dommens begrundelse er utilstrækkelig, for så vidt angår eksistensen af en årsagssammenhæng. Retten har uden nogen begrundelse undladt behørigt at drage konsekvenserne af samtlige beviser, som sagsøgeren havde tilbudt (vidneafhøring af Rådets og Kommissionens formænd på det tidspunkt, hvor forordningen blev udstedt og indhentelse af en sagkyndig erklæring vedrørende irakisk ret og hele begivenhedsforløbet).

14. For så vidt angår appelgrundene vedrørende Rettens bedømmelse af betydningen og relevansen af de bevismidler, som sagsøgeren havde tilbudt, kan det med henvisning til de ovenfor fremførte bemærkninger om emnet (jf. ovenfor i punkt 11) kun konkluderes, at de skal afvises. Det skal på den anden side fremhæves, at der i de andre

argumenter, som DCI har fremført i forbindelse med de her omhandlede anbringender, savnes enhver overbevisende angivelse af eventuelle retlige fejl i dommens præmis 70-74 (jf. ovenfor i punkt 5). Jeg vil således foreslå Domstolen, hvis den finder det nødvendigt at gennemgå argumenterne (jf. ovenfor i punkt 12), også at forkaste anbringenderne om årsagssammenhæng.

Spørgsmålet, om der foreligger et usædvanligt og særligt tab (syvende til sekstende anbringende) og om retten til erstatning af tab, der er lidt som følge af en lovlig handling (syttende anbringende)

15. Som Rådet og Kommissionen har anført, må det *syvende anbringende*, hvorved DCI kritiserer den fejlagtige »ombytning« af udtrykkene »særligt« tab og »usædvanligt« tab i dommen, betragtes som grundløst, efter at Retten har afsagt en berigtigende kendelse (jf. fodnote 1)¹³.

16. Appellanten anfægter i hovedtræk for så vidt angår *ottende til sekstende anbringende*, Rettens konklusion (jf. dommens præmis 81-88), hvorefter det af sagsøger påberåbte tab, selv hvis det blev betragtet som reelt og forårsaget på en direkte og forudsigelig måde af udstedelsen af forord-

13 — Det fastslås i den pågældende kendelse, at »særligt tab« i dommens præmis 80 skal læses som »usædvanligt tab« og omvendt, og at »særlig karakter« i dommens præmis 81 og 83 skal læses som »usædvanlig karakter« og omvendt.

ningen, savnede de særlige og usædvanlige egenskaber, som i henhold til Domstolens praksis er en forudsætning for at opnå erstatning fra Fællesskabet for tab forårsaget ved en lovlig handling, hvilket i øvrigt kun er anerkendt på det teoretiske plan¹⁴. Efter DCI's opfattelse har Retten navnlig gjort sig skyldig i en forkert gengivelse af sagens faktiske omstændigheder i den del af dommen, hvori Retten udtalte, at sagsøgeren ikke hørte til en gruppe af erhvervsdrivende, hvis formueinteresser blev berørt på en måde, som adskilte dem fra enhver anden erhvervsdrivende, hvis fordringer ikke kunne inddrives som følge af indførelsen af Fællesskabets embargo (jf. ovenfor i punkt 6). Appellanten gør, modsat hvad Retten har antaget, gældende, at appellants manglende evne til ved indgåelsen af den omtvistede kontrakt at opnå en statsgaranti for de risici, som den havde påtaget sig ved kontrakten, ikke så meget skyldtes et generelt afslag fra Forbundsrepublikken Tyskland på at dække risici forbundet med økonomisk aktivitet i Irak, men snarere kontraktens genstand (rådgivning) og varigheden (mere end fem år).

DCI kritiserer for så vidt angår de påståede tabs usædvanlige karakter Rettens udtalelse (jf. dommens præmis 83) om, at Irak på grund af sin involvering i krigshandlinger med Iran, allerede længe før invasionen af Kuwait blev betragtet som et »højrisikoland«. Denne bemærkning er ifølge appellants opfattelse irrelevant, idet den påberåbte kontrakt blev indgået i 1975, dvs. fire

år før det nuværende irakiske regime overtog magten og fem år før starten på krigen mod Iran.

Det fastslås bl.a. i dommen i Bosphorus-sagen — citeret af Retten (jf. dommens præmis 87) med henblik på at udelukke, at det af DCI påberåbte tab, selv om det var af betydelig størrelse, kunne medføre, at Fællesskabet ifaldt erstatningsansvar (jf. ovenfor i punkt 6) — at begrænsninger, der er fastsat for en formueordning inden for fællesskabsretten, også skal respekteres inden for rammerne af en lovlig embargo-politik. Endelig er det appellants opfattelse, at selv henvisningen til dommen i sagen Grands Moulins de Paris (jf. ovenfor i punkt 6) under de i denne sag foreliggende omstændigheder er fejlagtig, idet: i) erstatningsansvar for usædvanlige og særlige tab, der er forårsaget af en lovlig handling, netop er hjemlet i tilfælde, hvor den omhandlede handling har et formål af generel interesse, og ii) Fællesskabet i Bosphorus-sagen, i modsætning til hvad der er tilfældet i den foreliggende sag, frivilligt havde accepteret at betale erstatning i form af støtte til sagsøgerne, som dog ikke accepterede støtten, idet de anså beløbet for utilstrækkeligt.

DCI kritiserer med *syttende anbringende* — som i det væsentlige støttes på konklusionerne i de argumenter, der er fremført til støtte for de foregående anbringender — Retten for uretmæssigt at have undladt at anerkende sagsøgerens ret til erstatning fra de sagsøgte for det tab,

14 — Jf. dommen i sagen Grands Moulins de Paris (fodnote 5), præmis 45 og 46, dom af 6.12.1984, sag 59/83, Biovilac mod EØF, Sml. s. 4057, præmis 28, af 24.6.1986, sag 267/82, Développement og Clemessy mod Kommissionen, Sml. s. 1907, præmis 33, og af 29.9.1987, sag 81/86, De Boer Buijen mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 3677, præmis 16 og 17.

som udstedelsen af forordningen (en lovlig handling) havde påført sagsøgeren.

17. Det er min opfattelse, at de ovenfor gennemgåede anbringender ikke kan tiltrædes. Som Rådet anfører, godtgør appellans argumenter ikke, at Rettens konklusioner, hvori det afvises, at det af sagsøgeren påberåbte tab skulle være af usædvanlig og særlig karakter, er behæftet med retlige fejl. For det første har appellanten ikke kunnet bevise, at appellanten sammenlignet med andre erhvervsdrivende er blevet udsat for en særlig eller uforholdsmæssig opofrelse af hensyn til almenvellet. Som Retten har fastslået, er DCI i realiteten ikke den eneste erhvervsdrivende, hvis fordringer på de irakiske myndigheder endnu ikke var betalt ved vedtagelsen af lov nr. 57, der blev berørt af denne foranstaltning. På den anden side har appellanten heller ikke godtgjort, at den er den eneste virksomhed, eller at den hører til en snævert afgrænset gruppe af erhvervsdrivende, som ikke har kunnet nyde godt af statsgarantier mod handelsrisici, således at appellans situation har været af en sådan karakter, at den kunne adskille appellanten fra samtlige andre virksomheder, hvis fordringer er blevet dækket af denne type garantier. Over for denne konstatering forekommer den virkelige begrundelse for, at kontrakten på det tidspunkt, hvor den blev indgået og senere fornyet, ikke kunne være omfattet af garantisystemet i Tyskland for risici, der er affødt af en kontrakt, som den i denne sag omhandlede, alt i alt at være uden betydning.

18. Jeg anser heller ikke Rettens udtalelse om, at virksomheder som sagsøgeren, som

ikke har kunnet opnå garantier fra offentlige organer eller fra forsikringsselskaber med henblik på dækning af risikoen ved samhandel med lande, der betragtes som »højrisikolande«, bevidst har accepteret de større risici, som følger heraf, herunder debitorstatens afbrydelse af sine betalinger, for at være behæftet med mangler. Som Kommissionen har anført, synes den omstændighed, at Irak ikke kunne betragtes som et »højrisikoland« i 1975, uanset om dette var tilfældet, at være irrelevant, eftersom den omhandlede kontrakt blev fornyet flere gange senere.

19. Hvad angår anbringendet om, at Retten har anvendt Domstolens praksis i Bosphorus-sagen og i sagen Grands Moulins de Paris — som der i dommen er henvist til med hensyn til betingelsen om, at en retsakt, som medfører et påstået tab, skal være begrundet i almenvellet — urigtigt, bemærkes, at det netop er appellanten, der anlægger en urigtig fortolkning af disse to domme. Domstolen har i Bosphorus-sagen i realiteten anvendt en fast retspraksis, hvorefter selv grundlæggende rettigheder (i dette tilfælde ejendomsretten og retten til fri erhvervsudøvelse) ikke behandles som absolutte forrettigheder, således at udøvelsen af disse rettigheder kan underkastes begrænsninger, som er begrundet i almenhedens interesse¹⁵. På den anden side har Domstolen i dommen i sagen Grands

15 — Jf. dommen i Bosphorus-sagen (fodnote 5), præmis 21.

Moulins de Paris utvetydigt fastslået, at hvis en retsakt, der medfører et påstået tab, er begrundet i en grundlæggende almen interesse (i det konkrete tilfælde den økonomiske interesse i at reducere konsekvenserne, særligt for samtlige franske importører, af den franske regerings beslutning om at devaluere landets valuta), er det hermed udelukket, selv hvor der foreligger usædvanlige og særlige tab, at denne retsakt kan medføre, at Fællesskabet ifalder et økonomisk ansvar¹⁶.

(jf. præmis 99), hvori Retten fastslår, at idet sagsøgeren ikke har godtgjort at have ret til erstatning for et tab, som sagsøgeren har lidt på grund af en lovlig handling fra Fællesskabets side, skal den subsidiaire påstand — der i følge Retten i realiteten vedrører »erstatning for ét og samme tab« — som er nedlagt af appellanten med henblik på at opnå erstatning for et tab, der er lidt som følge af en *retsstridig* handling, ligeledes forkastes. Det er DCI's opfattelse, at det subsidiaire krav skulle være anerkendt, fordi fællesskabslovgiver ved indførelsen af embargoen ved forordning ikke gjorde brug af sin skønsbeføjelse til at vedtage regler om erstatning til appellanten og de erhvervsdrivende, der befandt sig i en tilsvarende situation.

På baggrund af disse bemærkninger foreslår jeg Domstolen, hvis den finder det nødvendigt at fortsætte sin gennemgang (jf. ovenfor i punkt 12), ligeledes at afvise de af appellanten fremførte anbringender om tabets usædvanlige og særlige karakter.

Den subsidiaire påstand om erstatning for tab som følge af en ulovlig handling (attende anbringende)

20. Endeligt anfægter DCI med sit *attende* og sidste *anbringende* den del af dommen

21. Det er min opfattelse, at Retten ikke tilsidesatte nogen fællesskabsregler, da den afviste sagsøgerens subsidiaire krav om erstatning, særligt fordi sagsøgeren ikke på grundlag af de anbringender, som sagsøgeren havde fremført til støtte for sit principale krav, havde kunnet godtgøre at have lidt et faktisk og reelt tab. Når første til tredje appelanbringende vedrørende eksistensen af et faktisk og reelt tab, som jeg allerede har foreslået Domstolen (jf. ovenfor i punkt 11), skal forkastes, skal der nødvendigvis træffes samme afgørelse vedrørende det sidste anbringende, der er fremført af appellanten.

¹⁶ — Jf. dommen i sagen Grands Moulins de Paris (fodnote 5), præmis 46 og 47.

IV — Forslag til afgørelse

22. Under henvisning til det anførte skal jeg foreslå, at Domstolen

- forkaster Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH's appel af dom af 28. april 1998 afsagt af Rettens i Første Instans i sagen Dorsch Consult mod Rådet og Kommissionen (sag T-184/95), og
- tilpligter appellantten at betale sagens omkostninger.